

## ІСТОРІЯ РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ У ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ В 1939-1990РР. ХХ СТ.

*Постановка проблеми.* З огляду на те, що сучасна туристична інфраструктура Львівської області в основному складається з матеріально-технічної бази колишнього СРСР, неабиякий інтерес становить питання історії та формування туристично-екскурсійної справи в радянський період. У час творчого переосмислення багатой туристичної спадщини особливої актуальності та ваги набувають історико-економічні дослідження розвитку туристичного ринку, на підставі яких зростатиме привабливість та конкурентоспроможність туристичних послуг регіону.

*Аналіз останніх публікацій та досліджень.* Питанню історії розвитку туризму та краєзнавчої справи у Львівській області присвячено велику кількість наукових праць таких українських вчених, як Рутинського М.Й., Петранівського В.Л., Шаблія О.І., Кузика С.П., Кузишина А. та ін.

*Мета статті.* Метою даної статті є дослідження та аналіз розвитку історії туристично-екскурсійної справи у Львівській області 1939-1990рр. ХХст., як одного із важливих чинників формування сучасного туристичного ринку регіону.

*Завданнями даного дослідження є:*

- визначення основних етапів розвитку туризму у Львівській області в радянський період;
- аналіз діяльності органів державної влади, громадських організацій, туристичних установ та підприємств, які функціонували в період 1939-1990рр. на території регіону;
- обґрунтування важливості впливу історико-економічного аспекту досліджень на формування сучасного туристичного ринку.

*Виклад основного матеріалу дослідження.*

Періодизація етапів розвитку туризму Львівської області у 1939- 1990рр. ґрунтується на визначенні основних громадсько-політичних подій та фактів з

історії Української РСР , науки та діяльності окремих визначних постатей. На основі даних критеріїв можна виділити таких три етапи розвитку туристично-екскурсійної справи у Львівській області:

- I етап (1939-1945рр.) – туристично-краєзнавча діяльність в роки Другої світової війни;
- II етап (1946-1970рр.) – організаційно-централізований період;
- III етап (1970-1990рр.) – адміністративно-нормативний період;

Перший етап. У роки Другої світової війни краєзнавча діяльність продовжувалася в умовах німецької окупації українських земель, але в значно менших масштабах. Навесні 1940 р. у Кракові був створений Український Центральний Комітет (УЦК), який очолив В. Кубійович. При УЦК у Львові в 1942 р. був організований —Відділ молоді, яким керували пластові керівники. Згодом засновується за пластовим зразком організація — Виховна Спільнота Української Молоді (—ВСУМ). Відновлено організацію літніх таборів для молоді, вишкільні табори й курси, а мережа гуртків і куренів ВСУМу поширилася на всі галицькі терени. Німецька окупаційна влада не дозволила українському —Пласту офіційно здійснювати свою діяльність, і пластуни змушені були збиратися нелегально.

У період німецької окупації галицьким краєзнавцям вдалося надрукувати низку книг і публікацій в газетах і журналах. Виходять краєзнавчі книги —Історія Холмщини і Підляшшя», — Минуле і сучасне М.Кордуби, —Сучасний Львів О.Степанів. Чимало краєзнавчих матеріалів було опубліковано в журналі —Дорога, газетах — Наше діло, — Рідна Земля. В газеті — Рідна Земля» І.Крип'якевич вів краєзнавчу рубрику — Міста України» тощо [4].

Другий етап. У цілях задоволення пізнавального інтересу до СРСР 11 квітня 1929 року Радянською владою було прийнято рішення про створення спеціалізованого відомства - Всесоюзного акціонерного товариства «Інтурист». Основним завданням Інтуриста стало здійснення на комерційній

основі всіх видів туризму, як в СРСР так і за його межами, обслуговування іноземних туристів та осіб які перебувають транзитом через територію СРСР.

Після об'єднання Західноукраїнських земель із СРСР, 12 листопада 1940р. постановою Міської Ради м. Львова приміщення колишнього готелю «Жорж» зі всіма його допоміжними приміщеннями було передано для готелю «Інтурист» в м. Львові. Наказом №245 від 11 липня 1957р. Міністром Зовнішньої торгівлі СРСР в цілях покращення обслуговування іноземних і радянських туристів створено відділ ВАТ «Інтурист» у Львівській області з підпорядкуванням Правлінню ВАТ «Інтурист».

Постановою Ради Міністрів СРСР в 1964р. створено Головне управління по іноземному туризму при Раді Міністрів СРСР, в систему якого було передано відділ ВАТ «Інтурист» у Львівській обл.. Господарську діяльність відділ ВАТ «Інтурист» у Львівській області здійснював від імені Правління ВАТ «Інтурист», від його ж імені він виступав у всіх відносинах з іноземцями, а також представниками іноземних туристичних фірм.

6 листопада 1973р. Наказом Начальника Головного Управління по іноземному туризмі при Раді Міністрів СРСР було утворено агентство ВАТ «Інтурист» на прикордонному пункті Мостиська-2 – Шегиня яке підпорядковувалось відділу ВАТ «Інтурист» у Львівській області.

Основними завданнями відділу були:

- ознайомлення іноземних туристів з досягненнями соціалістичного будівництва та з історико-культурним надбанням міста Львова;
- організація продажу за іноземну валюту додаткових послуг;
- співпраця з Обласною радою профспілок з питань підготовки та оформлення виїзду радянських туристів за кордон [1].

Протягом 1947-1970 років на території сучасної Львівської області стрімко розвивався оздоровчо-лікувальний туризм.

Трускавецьке курортне управління Головного управління курортів, санаторіїв і будинків відпочинку Наркому охорони здоров'я УРСР було створене в 1939 році. Діяло до початку Великої Вітчизняної війни і окупації

Дрогобицької області (територія сучасної Львівської області) німецько-фашистськими загарбниками.

Після звільнення області управління відновило свою діяльність. Багато сил і засобів пішло на відновлення зруйнованого військовими подіями курортного господарства. У користуванні Трускавецького курортного управління знаходилося: 8 санаторіїв на 1500 місць за одну зміну, лікарні для урологічних і шлунково-кишкових захворювань, водолікувальниці, грязелікувальниці, електрофізіокарня та поліклініка. Після відновлювального періоду розпочався період реконструкції, модернізації і нового будівництва. Сезонні санаторії, після відповідних реконструкцій, перетворювались у постійно діючі, невеликі санаторії об'єднувались. Проводилось будівництво нових санаторних корпусів. У 1963р. в курортних санаторіях відновили своє здоров'я 98 тис. хворих, у 1965р. – 150тис., а у 1975. – 210тис.

Кількість місць порівняно з довоєнним періодом виросло більше чим у 10 разів. У травні 1956р. Трускавецьке курортне управління реорганізувалось в Трускавецьке територіальне управління курортів, санаторіїв і будинків відпочинку Міністерства охорони здоров'я УРСР. У структурі управління діяли відділи: комунальний, капітального будівництва, бальнеофізіотерапевтичний та поліклінічне. У структуру територіального управління також увійшли: Моршинське курортне управління, яке розпочало свою діяльність у 1949р. (у складі санаторіїв №№1-5 і санаторія «Мармуровий палац» - м. Моршин Стрийського р-ну Дрогобицької області); санаторії «Синяк», ім. Хрущова (Закарпатська обл.); санаторій «Черче» (с. Черче Івано-Франківської обл.); санаторій «Кришталевий палац» (м. Трускавець); будинки відпочинку «Берегвар», «Усть Чорна» (Закарпатська обл.) і Роздільський будинок відпочинку (м. Розділ). У функції управління входило керівництво і контроль за лікувальним процесом у здравницях, будівництво та ремонт, фінансово-господарська діяльність, культмасова робота в санаторіях.

У 1960р. Постановою Ради Міністрів СРСР санаторії (крім дитячих і туберкульозних) були передані у відомство профспілок. Трускавецьке територіальне курортне управління переходить у відомство Української республіканської ради з управління курортами профспілок. У структуру Трускавецької територіальної ради з управління курортами профспілок увійшло ряд відомчих санаторіїв («Маяк» Укрзахідшахтобуда та ін.) і будинків відпочинку.

У 1961 році відбувається ліквідація Трускавецького територіального управління курортами профспілок, в період з 8 січня по 25 липня 1962 року управління продовжує своє існування уже як Управління курортами міста Трускавець Української республіканської Ради з управління курортами профспілок.

Усі здравниці, крім тих які були розташовані на території міста Трускавець та раніше входили в систему ліквідованого Трускавецького територіального управління перейшли у відомство Львівської обласної Ради з туризму та екскурсій профспілок [2].

Львівська обласна Рада з туризму та екскурсій створена у січні 1962 року і підпорядковувалась Львівській обласній раді професійних спілок, на основі постанови президіуму Львівської обласної ради професійних спілок від 31 січня 1962р.

Львівська обласна Рада з туризму та екскурсій була громадською організацією, яку створили для залучення широких верств суспільства, спеціалістів, а також організацій і відомств для подальшого розвитку масового туризму і екскурсій в профспілкових організаціях області.

Обласна Рада розглядала і вносила рекомендації з питань:

- подальшого розвитку масового туризму і екскурсій в профспілкових організаціях області;
- розширення мережі туристичного господарства та будівництва туристичних баз;
- організації та розроблення туристичних маршрутів в області;

- організації та проведення обласних заходів з туризму (туристичних злетів, методичних нарад, конференцій та змагань);
- безпеки туристичних походів та мандрівок;
- видавництва методичних матеріалів та пропаганди туристів.

Обласна Рада з туризму та екскурсій для здійснення поставлених перед нею завдань:

- здійснювала свої завдання, на яких обговорювались доповіді і повідомлення представників окремих відомств та організацій, рад первинних профспілкових організацій, директорів туристичних баз, клубів та об'єднань туристів, голів туристичних секцій з питань стану та розвитку туризму;
- організовувала вивчення і розповсюдження досвіду роботи з туризму та екскурсій в профспілкових і спортивних організаціях, туристичних базах, туристично-оздоровчих таборах, туристичних клубах та секціях;
- приймала участь в організації проведення туристичних злетів, методичних нарад, конференцій з питань розвитку туризму;
- вносила пропозиції і скликала наради з окремих питань, які входили в діяльність ради.

Обласній Раді підпорядковувались наступні підприємства та організації: Моршинське екскурсійне бюро, Львівський ресторан — Турист, Львівський готель —Турист, Львівське бюро подорожей та екскурсій, Львівська автотурбаза, Львівська обласна туристична база, Трускавецьке екскурсійне бюро.

У вересні 1965р., була створена Прикарпатська територіальна рада з управління курортами профспілок в м. Моршині, у яку увійшли крім санаторіїв Моршинського курорту також санаторії курортів у смт. Любині Великому, Немирові (Львівської обл.) і санаторій «Черче» (с. Черче Івано-Франківської обл.) [3]

З червня 1958 р. у Радянському Союзі питаннями міжнародного молодіжного обміну почало займатися Бюро міжнародного молодіжного

туризму "Супутник" ЦК ВЛКСМ, філія якого діяла також у м. Львові. Бюро займалося питаннями обміну молодіжними групами СРСР з іншими країнами. Однак у період з 1960 по 1970 року в закордонні поїздки виїжджали лише 0,4% громадян СРСР.

У 1961 р. при Всесвітній федерації демократичної молоді було створено Міжнародне бюро туризму й обмінів молоді (БІТЕЖ). БММТ "Супутник" вступив у БІТЕЖ і став членом його Ради [5].

Поряд із плановим туризмом розвиток одержав самодіяльний туризм, що організовувався туристичною групою по маршрутах, розробленими самими учасниками, починаючи від нескладних походів вихідного дня до спортивних походів вищих категорій складності.

Також існували маршрути з активними способами пересування: пішохідні, лижні, водяні, велосипедні, кінні.

Крім відновлення зруйнованого війною туристичного господарства, розвитку різних видів туризму, організаційно- централізований період також характеризується наступними рисами:

- створення матеріальної бази для рекреаційного туризму (будинки відпочинку, санаторії, піонерські табори);
- лімітування зовнішнього (виїзного) туризму.

Одночасно до кінця цього періоду в туризмі загострювались суперечності, насамперед через неможливість задоволення рекреаційних потреб усього населення за умов збереження низьких цін на відпочинок. Це призвело до необхідності переходу до нової форми організації та планування туризму, заснованої на системі соціальних нормативів, що і стало суттю наступного етапу.

Третій етап. Даний етап співпадає з періодом розквіту радянського туризму. Посилюється міжнародний туристичний рух. Лідером серед туристичних організацій СРСР стало ВАТ «Інтурист». В Україні велику роботу проводила Українська республіканська рада з туризму та екскурсій.

Зусиллями БММТ «Супутник» набув величезного розмаху молодіжний туризм.

У світлі розвитку туризму у СРСР активно розвивається туристично-екскурсійна діяльність у Львівській області. У місті Львові, як важливому історико-культурному центрі, так і в інших містах області функціонувала велика кількість ресторанів і кафе («Театральне», «Москва» та ін.) та готелів («Україна», «Турист», «Інтурист», «Дністер», «Супутник» «Львів» та ін.). В першому півріччі 1975-го року місто Львів відвідало 113090 туристів із різних міст Радянського Союзу [3].

Цей період відзначається швидкими темпами розвитку соціального туризму, й одночасно – ще швидшим відставанням якості обслуговування від стандартів індустрії туризму західних країн. Спроби стимулювати розвиток туризму адміністративними заходами тільки загострили наявні протиріччя.

До позитивних підсумків цього періоду варто віднести зростання інтересу науки до проблем туризму, створення системи рекреаційного проектування, початок формування нової професійно-кваліфікаційної структури і системи безперервної підготовки кадрів у туризмі.

Наприкінці періоду стало очевидною неможливість вирішення завдань інтенсифікації і підвищення якості туристичного обслуговування в рамках адміністративно-командної системи і необхідність широкого використання економічних методів.

*Висновки.* Дослідження історико-економічного аспекту формування сучасного туристичного ринку Львівської області на сьогоднішній день має важливе значення, так як дає нам змогу оцінити усі негативні і позитивні сторони управління туристично-екскурсійною справою в радянський період. З огляду на це можна зробити висновок, що в період 1939-1990рр. на території області розвинулась широка туристична інфраструктура, яка стала поштовхом і основою для формування сучасного туристичного ринку регіону. Негативним наслідком радянського періоду є успадкування надання низькоякісних послуг, які не відповідають їхній вартості. Таким чином на

думку автора, усвідомлення та переосмислення туристично- екскурсійної діяльності у Львівській області в 1939-1990рр. дасть змогу покращити якість та конкурентоспроможність туристичних послуг, що приведе в майбутньому до розвитку туристичного ринку регіону.

*Список літератури:*

1. Державний архів Львівської області (ДАЛО) Фонд Р-3098 оп. 1.
2. ДАЛО Фонд Р-2983 оп.1.
3. ДАЛО Фонд Р-3105 оп.1.
4. Петранівський В.Л., Рутинський М.Й. З історії галицького туристичного краєзнавства (друга половина XVIII ст. – 1945р.); розвиток мандрівництва // Історія української географії. Всеукраїнський наук.-теорет. часопис. – Тернопіль: Підручники і посібники, 2005. – Випуск 2 (12). – С.48-54.
5. Смолій В.А., Федорченко В.К., Цибух В.І. Енциклопедичний словник- довідник з туризму / Передмова В.М. Литвин. – К.: Видавничий Дім «Слово», 2006. – С.153-155.